

Archeologische opvolging

AQUAFINTRACÉ HANSBEKE

Januari - februari 2009

Johan HOORNE, Evelien TAELEMAN & David VANHEE

KLAD-Rapport 13

ARCHEOLOGISCHE OPVOLGING
AQUAFINTRACÉ HANSBEKE
JANUARI - FEBRUARI 2009

Johan HOORNE, Evelien Taelman & David VANHEE

COLOFON

© 2009

© Kale - Leie Archeologische Dienst, auteurs Johan Hoorne, Evelien Taelman & David Vanhee
figuren © Auteurs (KLAD), tenzij anders vermeld

layout:	J. Hoorne
druk- & bindwerk:	Zquadra, Kortrijk
verantwoordelijke uitgever:	Kale - Leie Archeologische Dienst Kasteelstraat 26 9880 Aalter www.deklad.be

Voorwoord

Dit rapport vormt een administratieve en wetenschappelijke weergave van het archeologische onderzoek in het kader van de werken voor het Aquafinracé in Hansbeke (gemeente Nevele). Eind 2008, begin 2009 werd gestart met de graafwerken van een circa 4km lang en gemiddeld 8m breed werkkoffertraject langs de Voordestraat en de spoorweg Brugge – Gent. Deze eerste werken werden door middel van frequente werfcontroles opgevolgd door de Kale – Leie Archeologische Dienst in januari. Hierbij werden vijf zones met archeologische indicatoren weerhouden voor verder onderzoek dat in februari 2009 werd uitgevoerd. De verwerking werd in maart 2009 finaal afgewerkt en in de vorm van dit rapport gepresenteerd.

Hoewel er opmerkelijk minder resultaten zijn dan op de voorgangers uit Knesselare, biedt ook deze ingreep een mooie doorsnede van het diachroon landschapsgebruik in het gebied langsheen het traject. Zo konden vijf verschillende zones met archeologische sporen (gaande van een geïsoleerde kuil tot een mogelijke nederzetting) uit verschillende periodes (gaande van het finaal neolithicum over Romeinse periode en volle middeleeuwen tot recent) worden aangetroffen.

De archeologen zijn in eerste plaats bouwheer Aquafin nv, met contactpersoon Sophie Coene, dankbaar voor de samenwerking. Ook aannemer Van Lerberghe wordt bedankt voor de praktische uitvoering. Het Ename Expertisecentrum vzw stond in voor een deel van de uitvoering en wordt dan ook bedankt voor de samenwerking. Collega-archeologen Joris Sergant, Philippe Crombé, Wim De Clercq (UGent) en Koen De Grootte (VIOE) leverden een belangrijke bijdrage door hun vakkundige determinatie en/of advies. Tot slot moeten ook vrijwilligers Nele Vanholme en Danny Verheye vermeld worden.

Inhoud

Voorwoord	3
I. Inleiding	7
II. Situering van het onderzoek	9
II.1. Geografische en bodemkundige ligging van het traject	9
II.2. Aanleiding en aanloop naar de werfbegeleiding	10
II.3. Tijds kader	11
II.4. Financieel kader	12
III. Archeologische voorkennis	13
IV. Methodologie	13
V. Archeologische vondsten	15
V.1. Inleiding	15
V.2. Zone I	16
V.3. Zone II	20
V.4. Zone III	21
V.5. Zone IV	27
V.6. Zone V	29
VI. Chronologisch overzicht	33
VII. Conclusie	35
Bibliografie	37

I. Inleiding

In de erg koude winter van 2008-2009 werd gestart met de archeologische werkzaamheden op het Aquafinracé te Hansbeke. Ondanks de vrij moeizame start en de lastige opgraving-omstandigheden werden in de loop van januari en vooral februari 2009 toch vijf zones met archeologische sporen onderzocht.

De resultaten zijn opmerkelijk te noemen. De meest sprekende en unieke vondst bleek een finaalneolithische kuil te zijn. Op zone III werd de helft van een Romeinse gebouwplattegrond gedocumenteerd die in de 1ste eeuw n.Chr. te dateren valt. Op typologische gronden worden ook een brandrestengraf en een helft van een ander gebouw in de Romeinse periode geplaatst. Vermoedelijk werd ook een nederzetting uit de volle middeleeuwen aangesneden, alsook een geïsoleerde laatmiddeleeuwse kuil.

Dit rapport biedt een algemeen overzicht van de omstandigheden en resultaten van het archeologisch onderzoek op dit Aquafintraject. In een eerste hoofdstuk wordt het project gesitueerd in tijd en ruimte, en worden de praktische regelingen toegelicht. Vervolgens worden de archeologische voorkennis en de methodologie kort geschetst. De resultaten worden per zone besproken, waarna nog een chronologische synthese volgt. Tot slot is er de algemene conclusie en de bibliografie.

II. Situering van het onderzoek

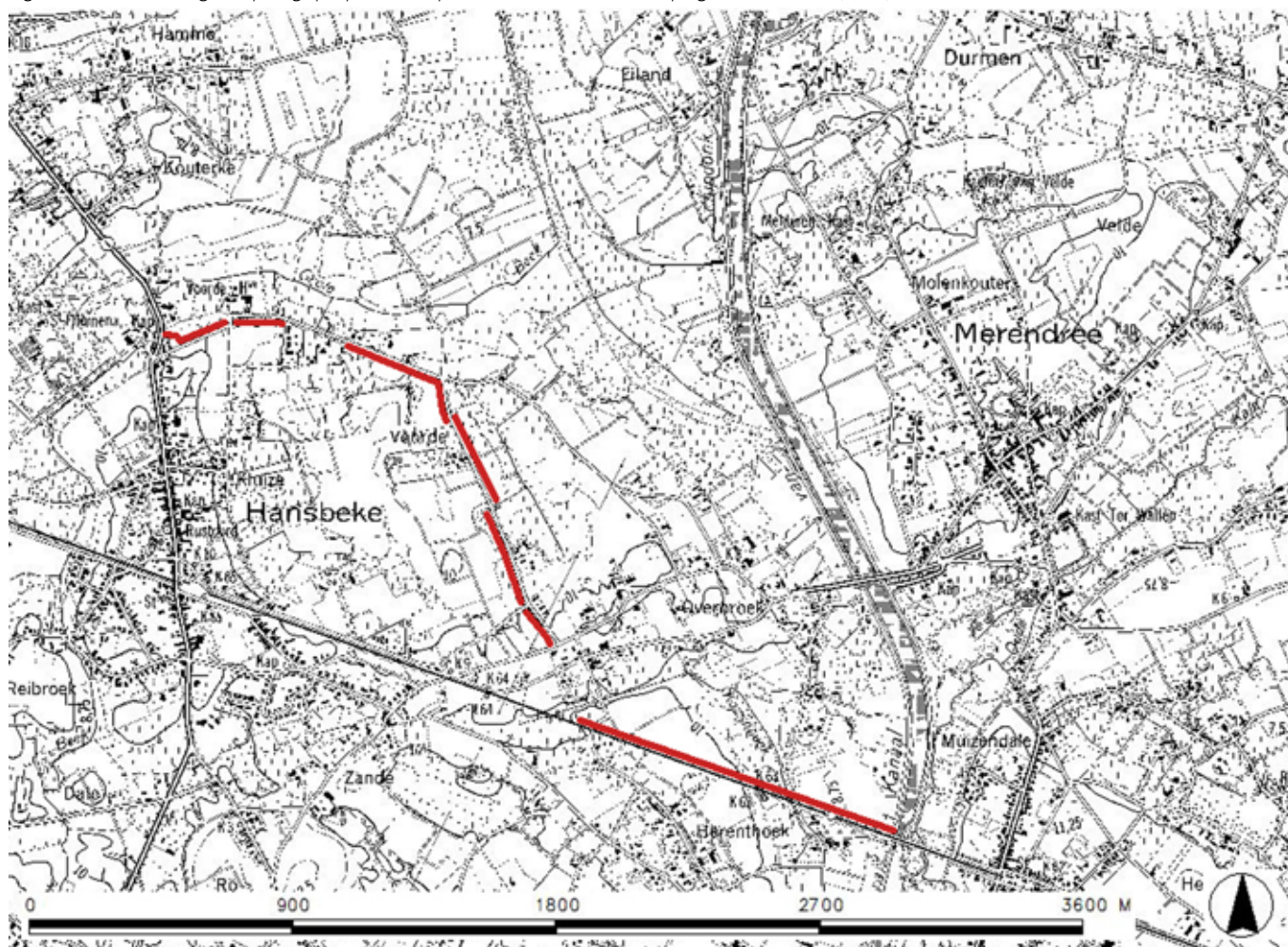
II.1. GEOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE LIGGING VAN HET TRAJECT

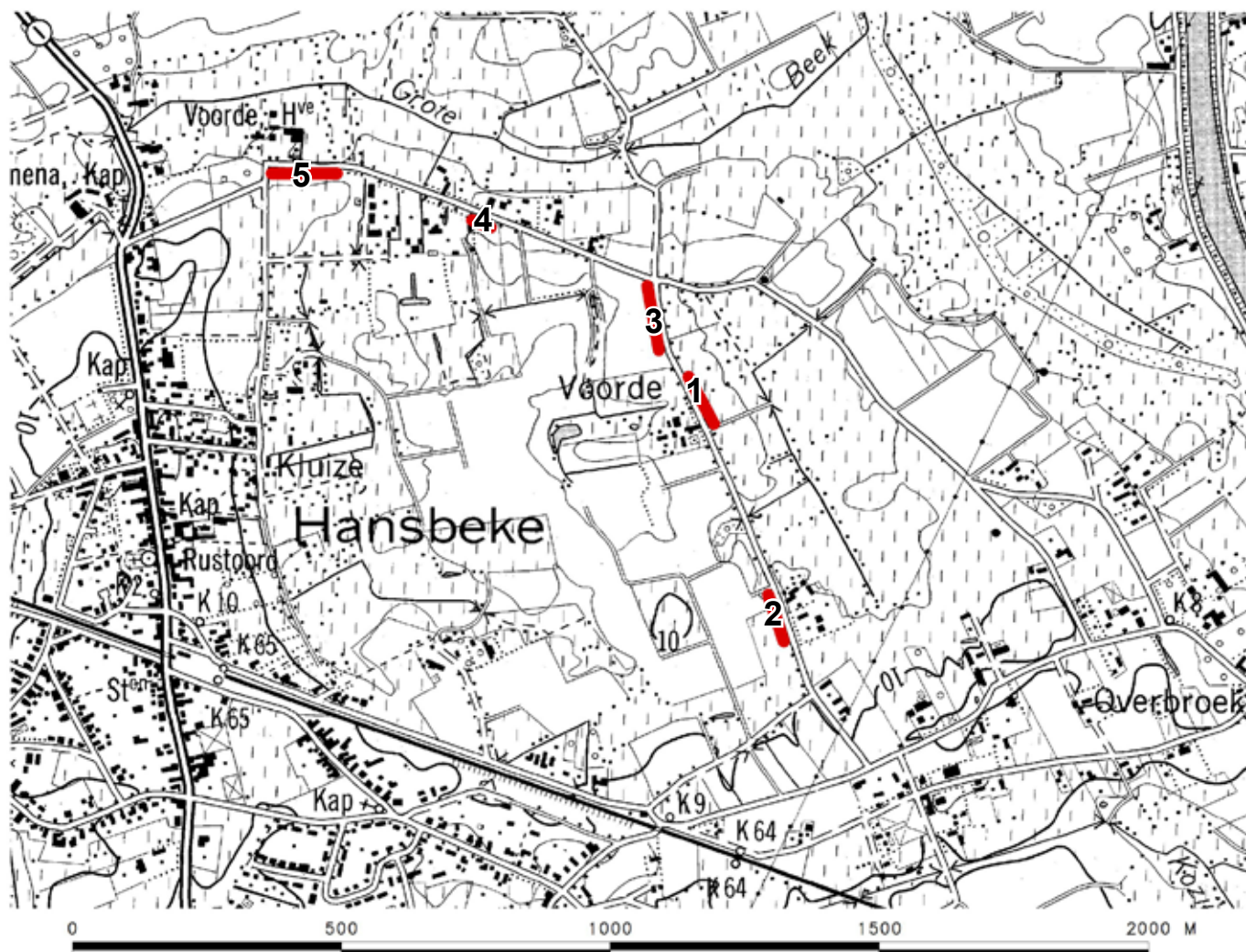
Het archeologisch onderzoek werd uitgevoerd langs een traject in Hansbeke, deelgemeente van Nevele (provincie Oost-Vlaanderen). De totale afstand bedraagt circa 4km ten noorden en oosten van de dorpskern (fig. 1). Het tracé start aan de Vaartstraat en loopt een heel eind langs de Voordestraat waarna wordt doorgestoken over de Merendreestraat en enkele velden naar een lang recht stuk langs de spoorlijn Brugge – Gent tot aan het Schipdonkanaal. De gemiddelde breedte van dit traject meet 8m en er werden na een algemene prospectie 5 zones (alle langs de Voordestraat, fig. 2) verder onderzocht.

Zone I situeert zich op (een deel van) percelen 1332 en 1333 van afdeling 4, sectie A van het kadaster van de gemeente Nevele. Zone II bevindt zich op (een deel van) percelen 856 en 857a; Zone III op delen van percelen 821, 822, 824 en 825; Zone IV op een gedeelte van perceel 813a; Zone V op een gedeelte van perceel 792b, alle van afdeling 3, sectie B.

Het stuk van het traject waar geen zones werden aangetroffen en dat zich langs de spoorweg situeert, bevindt zich op bodems die als Pcc en Pbc gekarteerd staan. Dit zijn licht zandlemige bodems met respectievelijk een matig droge tot een droge drainage. Op het terrein bleek dat deze gronden een vrij zware fractie leem bevatten. Zone II bevindt zich op een Sch-bodem ofwel een lemige zandgrond

Figuur 1: Het volledige traject geprojecteerd op een uittreksel van de topografische kaart (NGI)

Figuur 2: Aanduiding van de archeologische zones op het Aquafin tracé

met matig droge drainage. Op zones I en III staan de gronden als Pcc gekarteerd, maar hier leek het tijdens de werfcontrole toch overwegend zand. Deze zones bevinden zich naast nattere Pdp-gronden en lijken er ook iets hoger boven uit te steken. Zone IV bevindt zich op een Sbh-bodem (lemig zand met een droge drainage), terwijl zone V als Sch staat gekarteerd, maar wel net op de rand met een Sbh-grond. Zones IV en V lijken samen voor te komen op een langgerekte, iets drogere en hogere rug langsheen veel nattere gronden ten noorden ervan.

II.2. AANLEIDING EN EERSTE WERFBEGELEIDING

Deze archeologische werfbegeleiding was als bindende voorwaarde opgenomen in de stedenbouwkundige vergunning verleend aan Aquafin. Daarin wordt voorzien in 2 weken prospectie na het afgraven van de teelaarde, dit onder begeleiding van een archeoloog en indien vereist de nodige tijd en middelen om archeologisch onderzoek uit te voeren. De directe aanleiding van dit advies is te wijten aan het ingrijpende karakter van de werken. Bij de aanleg van de werkkoffer (gemiddeld 8m breed en ongeveer 4km lang) of de collector wordt over een behoorlijke lengte het archeologisch bodemarchief volledig vernietigd, vandaar de noodzaak om de mogelijk aanwezige sporen te documenteren. Het zijn niet alleen die bedreigde sporen die nuttige (wetenschappelijke) informatie kunnen opleveren, maar vooral de detectie van nieuwe, ongekende sites uit verschillende periodes vormt voor beleid- en beheerdoeleinden een schat aan informatie. In het verleden is dit binnen het KLAD-gebied meermalen bewezen (HOORNE *et al.* 2006; HOORNE 2009).

Er werden op voorhand goede afspraken gemaakt met betrekking tot de start van de graafwerkzaamheden op 2 november 2008. De werken werden echter uitgesteld tot na het bouwverlof van januari 2009. Groot was dan ook de verrassing dat op vrijdag 19 december 2008 (de laatste dag voor het verlof) de dienst werd verwittigd van de directe start van de werken. In samenspraak met het Agentschap R-O werd voorgesteld om niet door te werken in het verlof of om direct projectarcheologen aan te werven. De aannemer koos voor de eerste optie, maar tijdens een terreinbezoek door David Vanhee op 2 januari bleek dat er toch was doorgegraven, waardoor de helft van het tracé niet steeds op het goede niveau werd afgegraven. Bovendien had het al gesneeuwd en was het tracé op bepaalde plaatsen erg nat. Deze overtreding werd gemeld aan het Agentschap R-O. Begin januari werd in samenspraak met Aquafin beslist om de stukken van het traject die niet diep genoeg werden afgegraven te verdiepen en deze werken werden wel begeleid door de dienst. Tijdens deze eerste werfcontroles werden uiteindelijk vijf zones geselecteerd voor verder onderzoek.

II.3. TIJDSKADER

Op maandag 2 januari 2009 voerde David Vanhee een eerste vluchtige werfcontrole uit met vaststelling van het niet begeleide afgraven van ongeveer de helft van het traject, gevolgd door verdere werfcontroles op 6, 22 en 23 januari op de rest van het tracé. Op 26 en 27 januari werd op bepaalde plaatsen een tweede laag ploegarde weggenomen, onder frequente begeleiding van intergemeentelijk archeoloog David Vanhee, bijgestaan door vrijwilliger Danny Verheye. Daarbij werd ervoor geopteerd om het aangetroffen spoor met veel aardewerk op zone II al op te graven. Tijdens deze graafwerken werden 5 zones met archeologische sporen aangetroffen.

Op 28 januari werden de graafwerkzaamheden beëindigd en recupereerden intergemeentelijk archeologen Johan Hoorne en David Vanhee al het aardewerk aan de oppervlakte van een kuil op zone I gezien de erge vorst en natte omstandigheden die mogelijk tot schade konden leiden. Er werd besloten om de meest beperkte zones (II en IV, die telkens maar uit één of een aantal sporen bestonden) gezien de omstandigheden al op te graven. Dit werd uitgevoerd op 29 januari door Johan Hoorne en vrijwilligster Nele Vanholme.

Vervolgens werd met Aquafin overeengekomen om de verdere opgraving onder de leiding van intergemeentelijk archeoloog Johan Hoorne te laten doorgaan die werd bijgestaan door een projectarcheologe, Evelien Taelman, in dienst van het Ename Expertisecentrum vzw voor rekening van Aquafin. Omdat er een opgravingvergunning (nr. 2009/037) vereist was, werd gewacht met de werkzaamheden tot deze verleend werd door het Agentschap R-O. Op maandag 16 februari werd gestart met de opgravingen op zone V. Helaas was door het extreem natte weer het traject deels ondergelopen en verliep het onderzoek vrij problematisch. Op donderdag 19 februari werd verhuisd naar zone III, waar de toestand niet veel beter was. Op maandag 23 februari werd nog een halve dag gewerkt op deze laatste zone, omdat het water iets gezakt bleek.

Het wassen van scherven werd simultaan met het terreinwerk uitgevoerd. De eigenlijke verwerking (met het digitaliseren van de plannen, de foto's ordenen, het determineren en tekenen van het aardewerk, het uitschrijven van dit rapport) werd gestart op 24 februari door Johan Hoorne en Evelien Taelman en werd afgesloten op 6 maart 2009. In maart rondde Johan Hoorne de rapportage af.

II.4. FINANCIËEL KADER

De kosten betreffende het archeologisch onderzoek zijn een gedeelde rekening, waarin de bouwheer Aquafin zijn verantwoordelijkheid heeft genomen. Er zijn twee grote luiken bij dit onderzoek: het terreinwerk, bestaande uit de eerste werfcontroles en de uiteindelijke opgravingen, en de verdere verwerking.

Binnen dat eerste luik waren de kraankosten (inclusief het herafgraven) in ieder geval voor rekening van Aquafin. Intergemeentelijke archeoloog Johan Hoorne presteerde voor rekening van de Kale - Leie Archeologische Dienst tijdens het veldwerk ongeveer anderhalve tot twee werkweken, terwijl dit voor intergemeentelijk archeoloog David Vanhee ongeveer één werkweek bedroeg. Projectarcheologe Evelien Taelman werkte via het Ename Expertisecentrum voor rekening van Aquafin gedurende iets meer dan één werkweek op het terrein.

De verwerking werd gedurende ongeveer drie werkweken uitgevoerd door Johan Hoorne, voor Evelien Taelman was dit twee werkweken. Ook een beperkt luik natuurwetenschappelijk onderzoek (waarvan de resultaten nog niet bekend zijn) werd voorzien door Aquafin, evenals de drukkosten van dit rapport.

III. Archeologische voorkennis

Van de terreinen die worden doorkruist door het Aquafinracé is op zich weinig tot niets archeologisch bekend, er zijn geen directe indicaties dat er sites aanwezig zijn. Op basis van enkele luchtfotografische opnames van Jacky Semey zijn er in de iets ruimere omgeving wel ongedateerde nederzettingssites en bronstijdgrafheuvels te verwachten. Het tracé ligt op gemiddeld 1,5km afstand van de Romeinse *vicus* van Merendree en behoort tot een duidelijk Romeins cultuurlandschap. Hoewel uiterst weinig archeologische gegevens gekend zijn, kan er toch niet van uitgegaan worden dat er geen archeologische sporen te verwachten zijn, ondanks de soms nattere of op het eerste zicht minder geschikte gronden.

IV. Methodologie

De aanleg van de collector hield in dat een gemiddeld 8m breed traject over een lengte van ongeveer 4km werd afgegraven. Normaalgezien werd in de bindende adviezen van de bouwvergunning voorzien in de archeologische begeleiding van de graafwerken. Aangezien ongeveer de helft al was afgegraven kon dit niet volledig worden uitgevoerd en werd achteraf overgegaan tot een werfcontrole. Deze werd uitgebreid met een licht verdiepte brede sleuf op plaatsen waar de kraan niet diep genoeg had afgegraven waar opnieuw werfcontroles op gebeurden.

Hierbij werden archeologische sporen opgemerkt in vijf verschillende zones. Het onderzoek van deze zones werd uitgevoerd als een standaard *open area*-opgraving. De zones werden geschaafd, gefotografeerd, ingetekend en er werden coupes gezet die op hun beurt opnieuw werden gefotografeerd en ingetekend. Alle vondsten werden in vondstzakjes bewaard en geregistreerd. De erg natte terreinen zorgden vooral op zone III en V voor problemen. Daar kon niet altijd naar behoren gewerkt worden, maar toch werd een maximum aan informatie bekomen. De vulling van kuil 1 van zone I werd volledig gerecupereerd in monsterzakken en naderhand uitgezeefd.

De aangetroffen vondsten werden gewassen, indien mogelijk gepuzzeld, gedetermineerd en gedateerd met behulp van periodespecialisten J. Sergant en Ph. Crombé (UGent) voor het prehistorisch aardewerk, W. De Clercq (UGent) voor de Romeinse vondsten en K. De Grootte (VIOE) voor de middeleeuwse periode. Het aardewerk werd geteld en gewogen en de betekenisvolle stukken werden getekend. W. De Clercq verzorgde eveneens de determinatie van de verschraling en een opname van de doorsnede van de prehistorische pot.

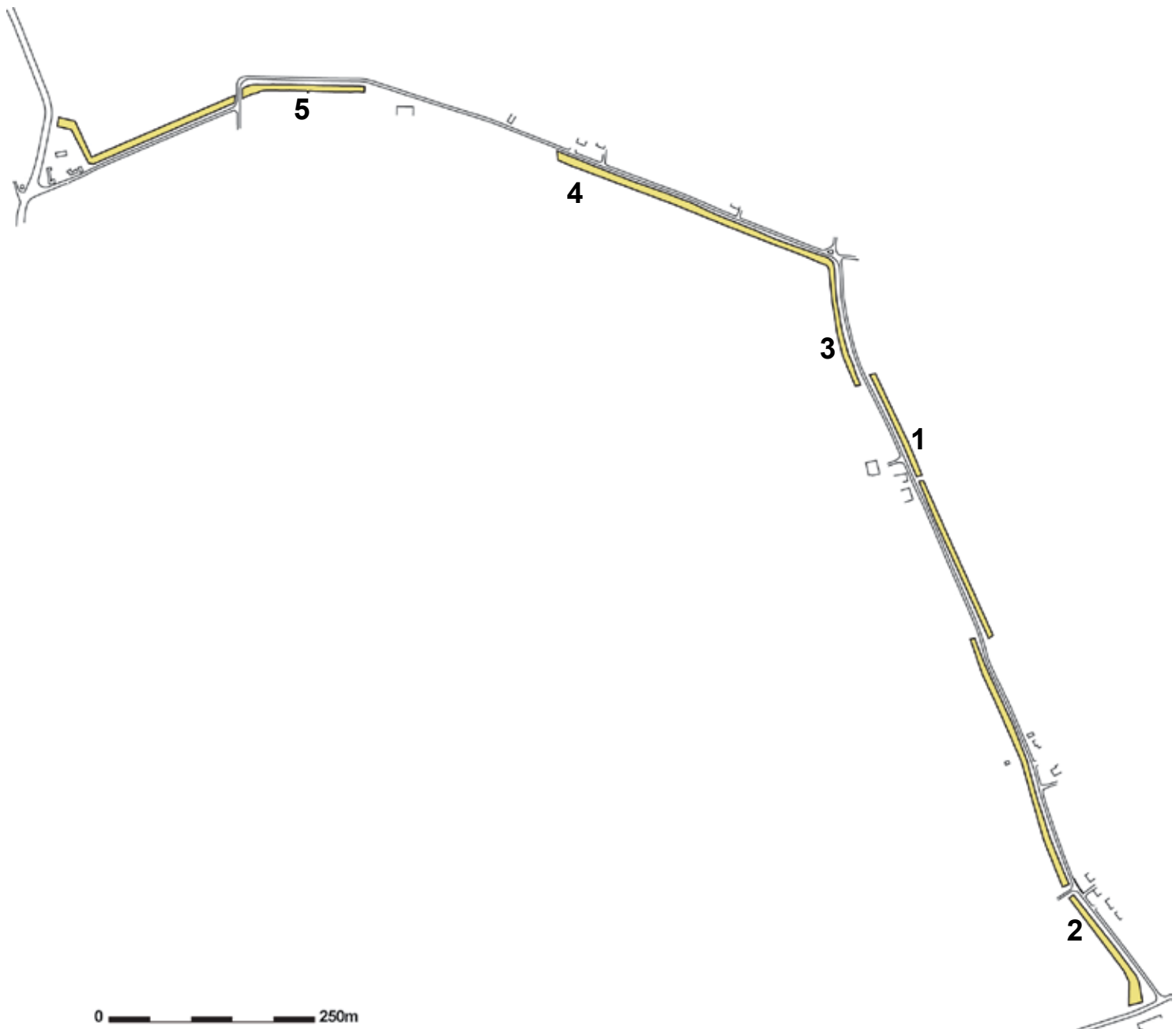

V. Archeologische vondsten

V.1. INLEIDING

De resultaten van dit onderzoek worden per zone besproken (fig. 3). Buiten deze zones werden wel nog (sub)recente antropogene sporen opgemerkt die niet verder werden opgegraven. Op het terrein werden uitsluitend grondsporen aangetroffen. Er werden behoorlijk wat aardewerkscherven en een zeer beperkt aantal fragmenten silex gerecupereerd. Dit rapport beoogt een objectieve en zo volledig mogelijke neerslag van de studie der sporen, structuren en vondsten.

Figuur 3: Het deel van het traject waar archeologische sporen zijn aangetroffen met aanduiding van de zones

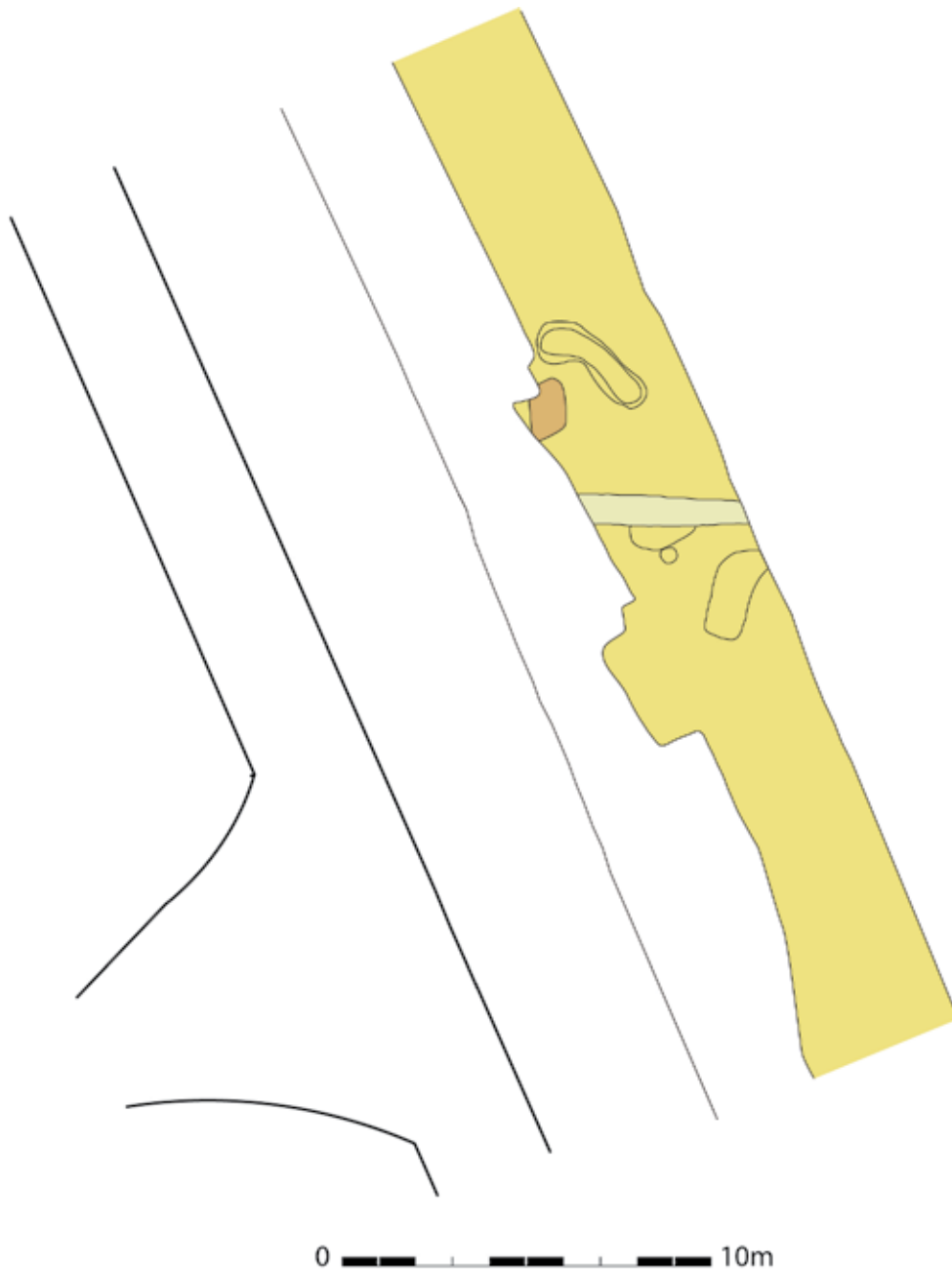

V.2. ZONE I

Op zone I (fig. 4), dat gesitueerd is langs oostelijke zijde van de Voordestraat tegenover een boerderij, werd wellicht de meest spectaculaire vondst van het onderzoek opgetekend. Ondanks de zware verstoring veroorzaakt door een vrij recente gracht (met daarin een vuursteenfragment die als postmiddeleeuwse vuurslag kan worden geïnterpreteerd) kon een kuil met aardewerk uit het finaal-neolithicum gedocumenteerd worden.

In de directe omgeving loopt een ongedateerde gracht (l.2, fig. 5) die ongeveer 50cm breed is en een komvormig profiel vertoont tot maximaal 20cm onder het opgravingsvlak. De gracht vertoont een O-W oriëntatie. In de directe omgeving bevinden zich ook nog een aantal natuurlijke sporen zoals twee windvallen.

Figuur 4: Detailgrondplan van zone I met de ongedateerde gracht in grijsbeige en de finaalneolithische kuil in lichtbruin

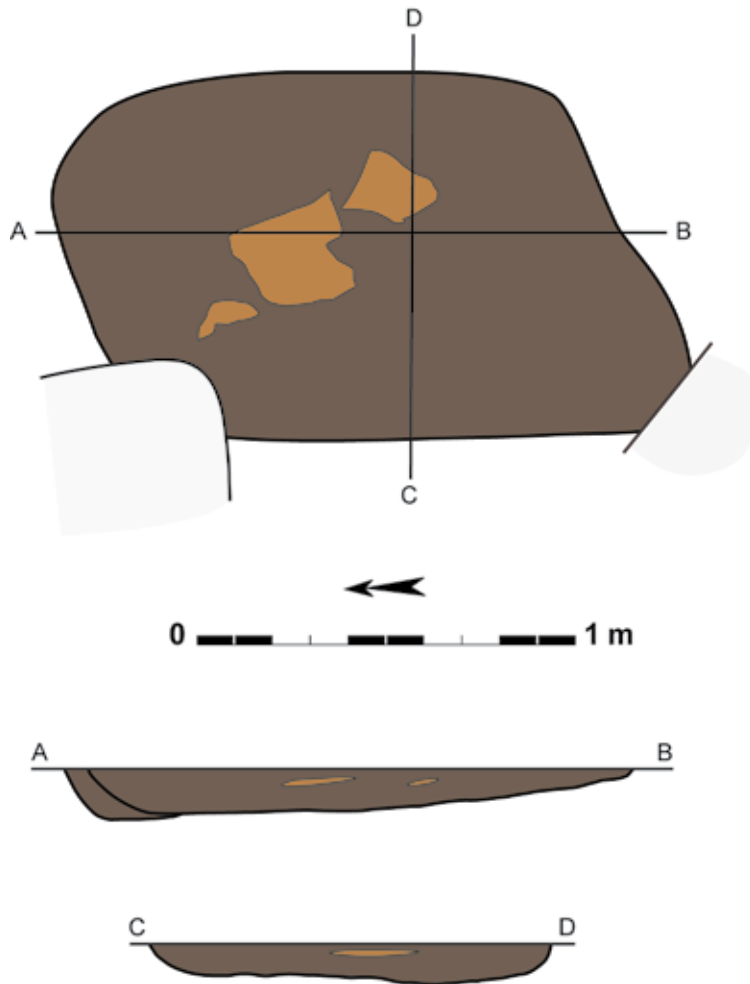

Figuur 5: Doorsnede op de ongedateerde gracht

Kuil I.1 (fig. 6, 7, 8) bevindt zich op ongeveer 5m ten noordwesten van de gracht. Het spoor was vrij moeilijk af te lijnen, ook al door de recente verstoringen die de structuur deels oversnijden. Het betreft een afgerond rechthoekig tot ovaal grondspoor (met onregelmatige zuidelijke zijde) dat 1,75 bij 1m meet en N-Z georiënteerd is. De bodem is vlak maar loopt lichtjes schuin af naar het noorden met een maximale bewaarde diepte van 8 tot 10cm onder het opgravingvlak. Het grijsbruine spoor was erg gebioturbeerd en ook in profiel niet evident aflijnbaar. Het is niet duidelijk of dit een al dan niet geïsoleerd spoor is, door de beperkte breedte van het tracé en de ingrijpende verstoringen.

Aan de oppervlakte waren al twee grote schervenensembles, schijnbaar nog in verband maar gebroken, aanwezig. Bij het opgraven bleek het om twee passende groepen rand- en schouderscherven van eenzelfde pot te gaan (fig. 9, 11). Boven op deze vrij intacte profielen werden nog andere losse scherven teruggevonden. Het lijkt er op alsof een pot op de zijkant lag op de bodem van de kuil en dat de onderste zijde zo redelijk goed bewaard is gebleven.

In totaal werden 14 randen (1061g) en 130 wandfragmenten (3502g) gerecupereerd. Deze 144 scherven behoren alle toe tot een open recipiënt met een vrij grote opening van 35cm diameter (fig. 11). De bodem ontbreekt, maar de minstens 32cm hoge pot vertoont een klokvorm. Het aardewerk is vrij hard gebakken en vertoont aan het oppervlak een oranjebruine kleur, terwijl in doorsnede een donkere tot zwarte kern waarneembaar is. De verschroming is zeer fijn met zeer kleine stukjes schervengruis en een sporadisch voorkomende fractie organisch materiaal (fig. 10). De klei bevat als natuurlijke component fijne kwarts en heel sporadisch komt ook een stukje niet intentionele silex voor. Over het algemeen lijkt de pot van hoogstaande kwaliteit te zijn. Op het oppervlak zijn er versieringen in de vorm van nagelindrukken aangebracht. Deze komen voor vanaf 2cm onder de rand tot net aan de buik, maar verschillen erg in densiteit en plaatsing. Opvallend zijn een aantal onregelmatige schuine verticale lijnen en de plaatsing van telkens een koppel nagelindrukken, één naar linksboven hellend, de andere naar rechtsboven. De oppervlakte van de pot lijkt ook met platte dunne lijnen die meer horizontaal liggen, licht

Figuur 6: Grondplan en coupes van kuil I.1 (schaal 1:20)

Figuur 7: Veldopname van spoor I.1 in het vlak met het aardewerk in situ aanwezig

Figuur 8: Veldopname van de dwarsdoorsnede op ernstig gebioturbeerde kuil I.1

geëffend te zijn. Het aardewerk behoort tot het type potbeker en kan in het finaal-neolithicum (eventueel overgang naar vroege bronstijd; 2500 – 2000 v.Chr.) geplaatst worden. Dit aardewerk wordt meestal als gebruiksaardewerk (voor bereiding en bewaring van voedsel) van de bekerculturen gezien. De vulling van de kuil werd volledig in bulk gelicht en naderhand gezeefd. Er kon een minieme fractie verbrand bot en wat houtskool gerecupereerd worden, waarop een ^{14}C -datering zal gebeuren.

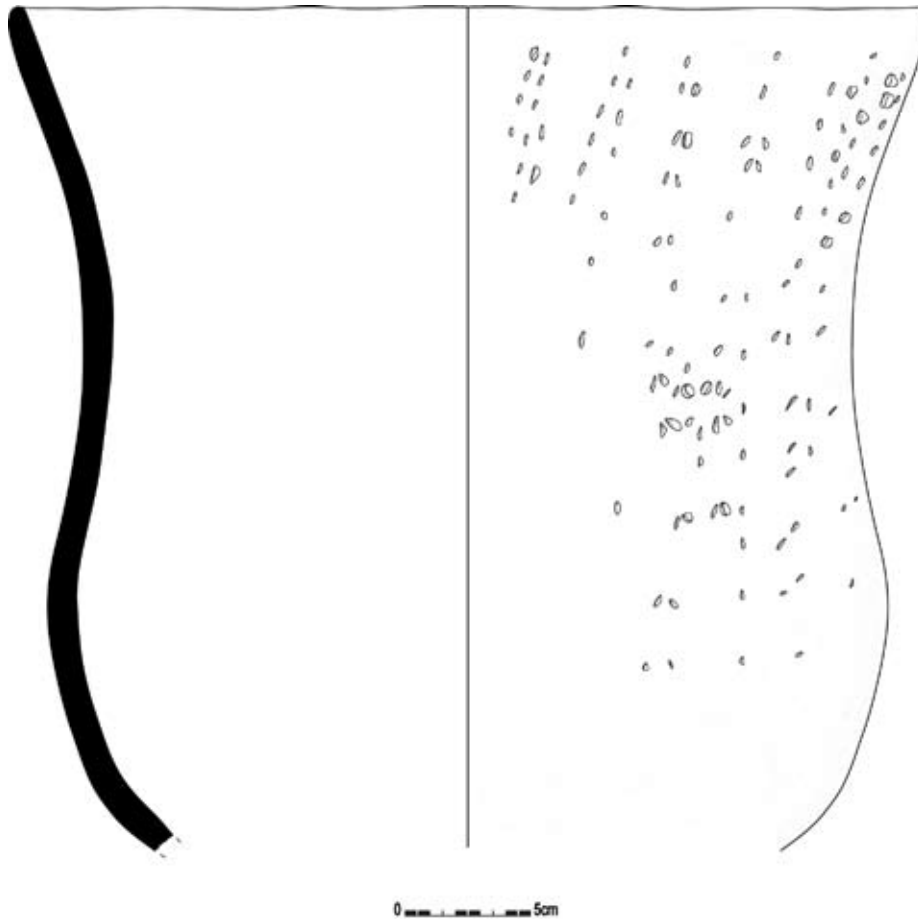
Hoe deze finaalneolithische kuil kan geïdentificeerd worden is niet geheel duidelijk. Mogelijk maakt deze structuur deel uit van een grotere nederzetting, maar konden geen andere sporen ervan worden ontdekt door de beperkte breedte en vele verstoringen. Anderzijds kan de finaalneolithische kuil eventueel geïnterpreteerd worden als grafcontext. Een aantal parallele vondsten, al dan niet geïsoleerde kuilen met (bijna) volledige potten of andere speciale bijgiften, uit het finaal-neolithicum lijken op basis van vergelijkbare, maar beter bewaarde contexten als graf bestempeld te kunnen worden. Een recent overzicht van vergelijkbare finaalneolithische sites in Vlaanderen is te vinden in een artikel over drie dergelijke kuilen te Sint-Denijs-Westrem (HOORNE *et al.* 2008a). Bij deze graven zijn het echter klokbekers (en geen potbekers die als gebruiksaardewerk worden bestempeld) die in de vulling worden aangetroffen. De interpretatie dient dus voorlopig open te blijven.

Figuur 9: Randfragment met verspreide nagelindrukken

Figuur 10: Vergrote (5x) opname van het aardewerk in doorsnede

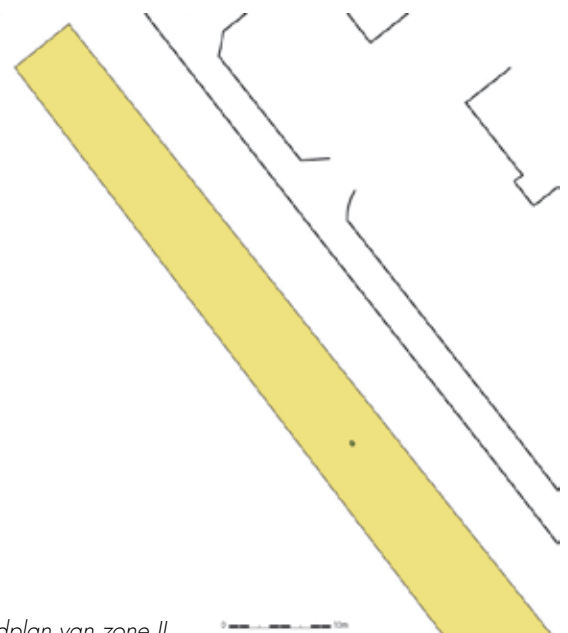

Figuur 11: De finaalneolithische potbeker (schaal 1:3)

V.3. ZONE II

Zone II (fig. 12) is één van de eerste aangetroffen zones van het traject en bevindt zich het meest zuidelijk langs de Voordestraat. Tegen de perceelsgracht aan bevinden zich op regelmatige tussenafstand talrijke paalsporen van ongekende datering (vermoedelijk postmiddeleeuws of recenter), mogelijk zijn dit erfafsluitingspalen aan de rand van de brede gracht. Parallel hieraan loopt nog een tweede, smallere gracht die eveneens ongedateerd blijft. Tussen de zone van de afsluitingspalen en de gracht werd nog een ander spoor opgemerkt.

Het betreft een afgerond rechthoekig tot ovaal grondspoor (Il.1, fig. 13) dat ongeveer 80cm breed is en maximaal nog 20cm diep is. In de grijsbruine, heterogene vulling werden 75 wandscherven, 6 randen en 1 oor van 1 recipiënt gerecupereerd (totaalgewicht 1115g, fig. 14). Deze fragmenten maken alle onderdeel uit van een grote voorraadpot van een 14de-eeuws type (DE GROOTE 2008: 275-280). Er zijn geen directe aanwijzingen van andere sporen uit de buurt, maar dit spoor lijkt op het eerste zicht alvast niet op de andere sporen binnen deze zone. Mogelijk betreft het een geïsoleerd spoor of een kuil of paal die behoort tot een ruimere site.

Figuur 12: Grondplan van zone II

Figuur 13: Coupe op het laatmiddeleeuwse spoor

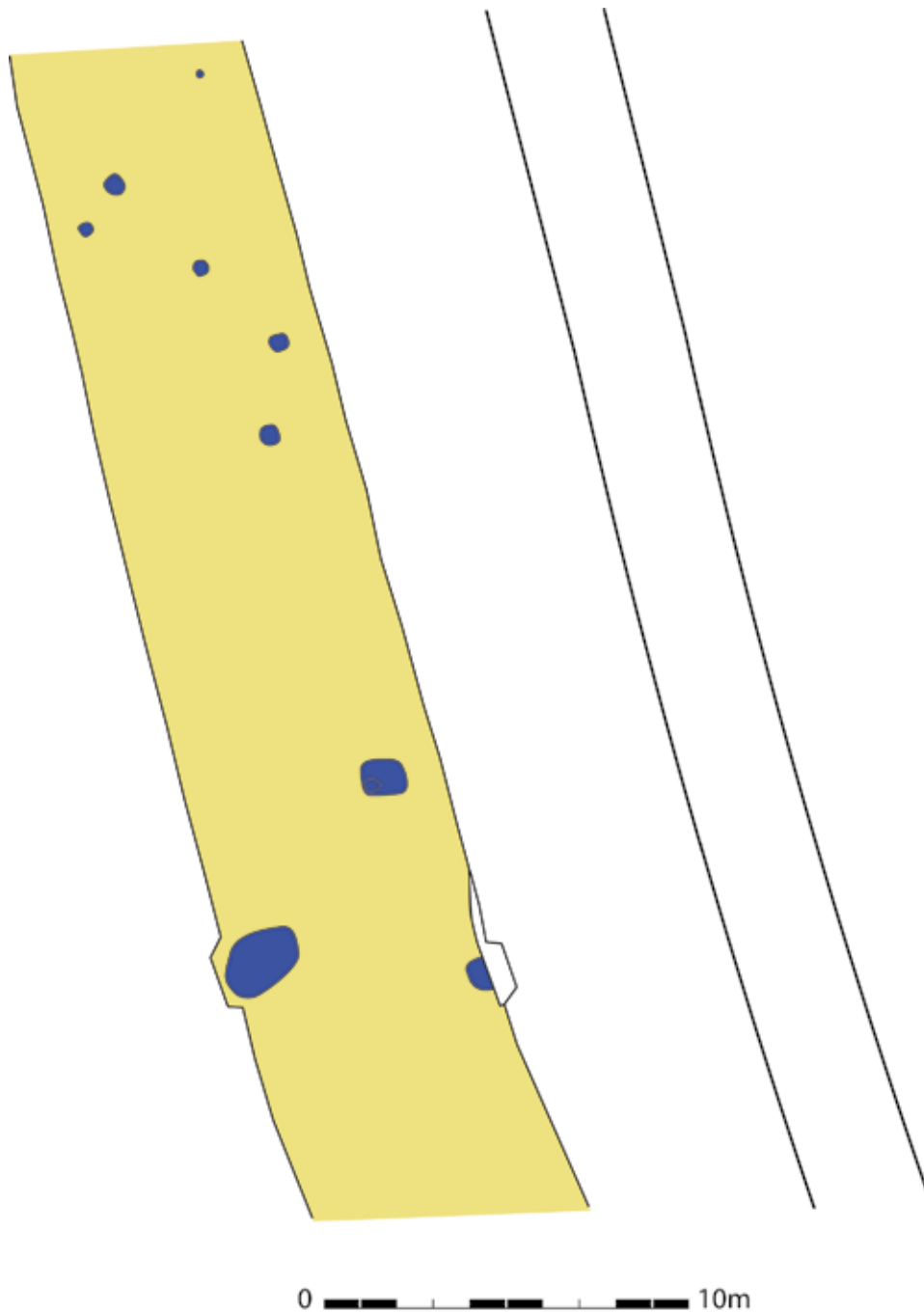

Figuur 14: Aardewerk uit spoor II.1 (schaal 1:3)

V.4. ZONE III

Zone III (fig. 15) ligt net als de andere zones langs de Voordestraat ten noorden van zone I en net ten zuiden van de knik in het traject. Samen met zone V was het één van de twee zones die niet direct werden onderzocht, maar waarvoor werd gewacht op het verkrijgen van de opgravingvergunning. Drie weken lagen deze zones bloot aan vrij nat winterweer met de nodige vorst en gevolgen voor grondwater. De zone werd geselecteerd op basis van een aantal kleine paalsporen die werden opgemerkt tijdens de prospectiefase. Het vervolgonderzoek verliep echter heel moeizaam door het grondwater en de vorst die het terrein hadden herschapen tot een moddervlakte.

In totaal konden zes kleine, donkerbruine paalsporen (III.2 t.e.m. III.7) gedocumenteerd worden, maar er werden geen onderlinge verbanden opgemerkt. Door de erg moeilijke opgravingomstandigheden is het mogelijk dat er een beperkt aantal andere paalsporen werden gemist. Er werd eveneens een groot spoor (III.1) ontdekt die in doorsnede vrij diep bleek te gaan en erg deed denken aan een groot paalspoor horend bij een gebouw. Omdat het terrein verder onderzoek niet direct toeliet, werd na een aantal dagen – en het zakken van het water – teruggedaan en werd specifiek gezocht naar een mogelijk bijhorende nokpaal. Die werd gevonden en vervolgens werd gericht gezocht naar de tegenoverliggende wandpaal die eveneens werd aangetroffen (fig. 16).

Figuur 15: Detailgrondplan van zone III

Het betreft een gekend type van een kruisvormig, Romeins gebouw waarvan ondanks de beperkte breedte van het tracé toch een nokpaal (III.8) en twee wandpalen (III.1 en III.9) konden worden gedocumenteerd (fig. 17). Nokpaal III.8 (fig. 18, 19) is ovaal van vorm, meet in het vlak 2 bij 1,5m en is donkerbruin tot zwart. In doorsnede vertoont het spoor een aflopende zijde en een rechte zijde (typisch voor een nokpaal) en een vlakke bodem op 66cm onder het opgravingsvlak. Paal III.8 meet 1,2 bij 1m en is eerder rechthoekig. In doorsnede vertoont ook dit spoor één schuin aflopende zijde en heeft een bodem op 62cm onder het grondvlak. Wandpaal III.9 (fig. 20) was deels verstoord maar meet in het grondvlak minstens 1,1m lang en 1m breed. Het oppervlakte werd 10cm verlaagd tijdens de zoektocht onder de modder naar deze paal, waardoor de diepte van 50cm vrij goed overeenkomt met de diepte van de andere palen.

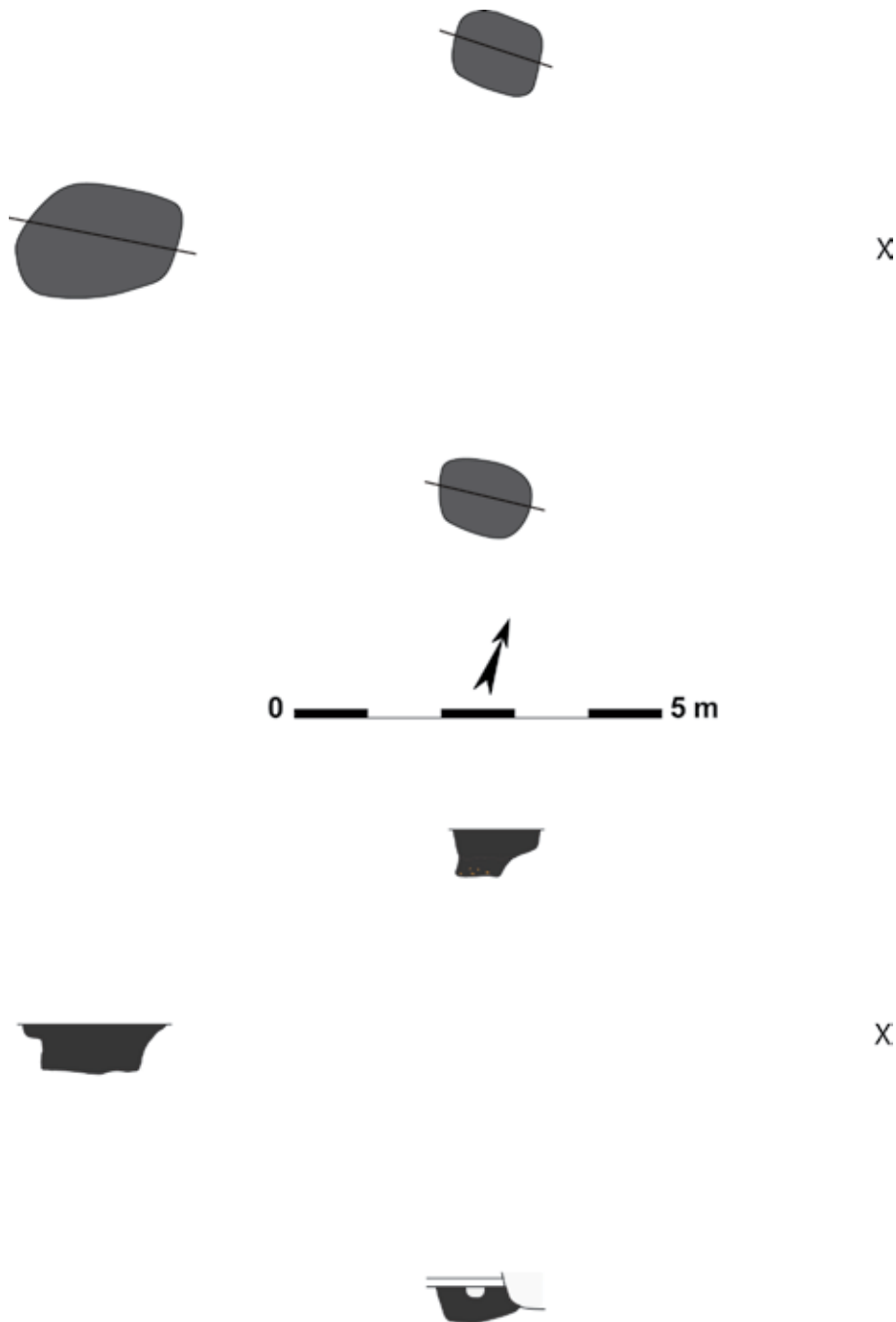

Figuur 16: Zicht op het Romeinse gebouw tijdens de werkzaamheden, aangeduid met schoppen

Het gebouw vertoont een ONO – WZW oriëntatie en heeft een vastgestelde breedte van 6m (midden naar midden van de wandpaal). De lengte van de nokpaal tot deze eerste travee meet 5,5 tot 6m. Indien het gebouw een kruisvormige plattegrond met maar één travee heeft zou dit neerkomen op een lengte van 11 tot 12m. Het is eventueel ook mogelijk dat het een gebouw met meerdere traveeën betreft, waarvan de lengte dus hoger moet liggen. De eerste hypothese lijkt op basis van de beschikbare gegevens de meest betrouwbare als wordt gekeken naar specifieke vergelijkingsites. Een dergelijk kruisvormig gebouw (met één travee) werd binnen het KLAD-gebied te Evergem – Molenhoek gedocumenteerd, met vergelijkbare afmetingen (SCHYNKEL & URMEL 2009: 25-27). Voorbeelden van grotere plattegronden met kruisvormige dragende structuur zijn bijvoorbeeld gevonden te Sint-Denijs-Westrem – Flanders Expo (HOORNE *et al.* 2008b).

Uit de vulling van nokpaal III.8 werden verschillende Romeinse scherven gerecupereerd (fig. 21). In totaal betreft het 27 aardewerkfragmenten, waarvan 3 wanden (12g) in kruikwaar (van Bavay), 3 wandscherven (16g) terra nigra en 21 grijze handgevormde scherven (521g). Van deze laatste groep zijn er 4 randen (175g), 2 bodems (89g, fig. 21.5/6) en 15 wanden (257g). Er zijn minimum 4 individuen te herkennen, waarvan 1 kookpot met behoorlijk scherpe knik op de schouder (fig. 21.4), één rand van een kookpot met vingertopindrukken (fig. 21.3) en twee randscherven die nog volgens de ijzertijdtraditie vervaardigd zijn. Een eerste heeft een niet erg uitgesproken geknikt S-profiel met vingertopindrukken op de rand en op de schouder met zeer lichte kamstrepen op de buik van de pot

Figuur 17: Grondplan en coupes van de plattegrond (schaal 1:100)

(fig. 21.1). De tweede betreft een pot met uitstaande rand met daarop eveneens vingertopindrukken (fig. 21.2). Opmerkelijk hier is de aanwezigheid van een druppel beschildering langs de binnenzijde van de rand. Dit fenomeen is meermaals herkend in Zeeland en noordelijker in Nederland en vormt momenteel onderdeel van een onderzoek door o.a. Wim De Clercq. De twee bodems horen eveneens toe aan kookpotten. Op basis van de vormelijke eigenschappen kan deze context vrij goed in de 1ste eeuw n.Chr. geplaatst worden.

In wandpaal III.1 werden 15 wanden (265g) en 4 bodemscherven (192g) in grijs handgevormd aardewerk aangetroffen. Deze laatste behoren tot één bodem (fig. 21.7) die overeenkomsten vertoont met de bodem uit spoor III.8. Uit deze wandpaal werd ook een houtskoolstaal genomen waarop een ¹⁴C-datering zal gebeuren. In wandpaal III.9 werden slechts twee kleine wandscherfjes gevonden.

Figuur 18: Veldopname van nokpaal III.8, deels met 15cm verdiept

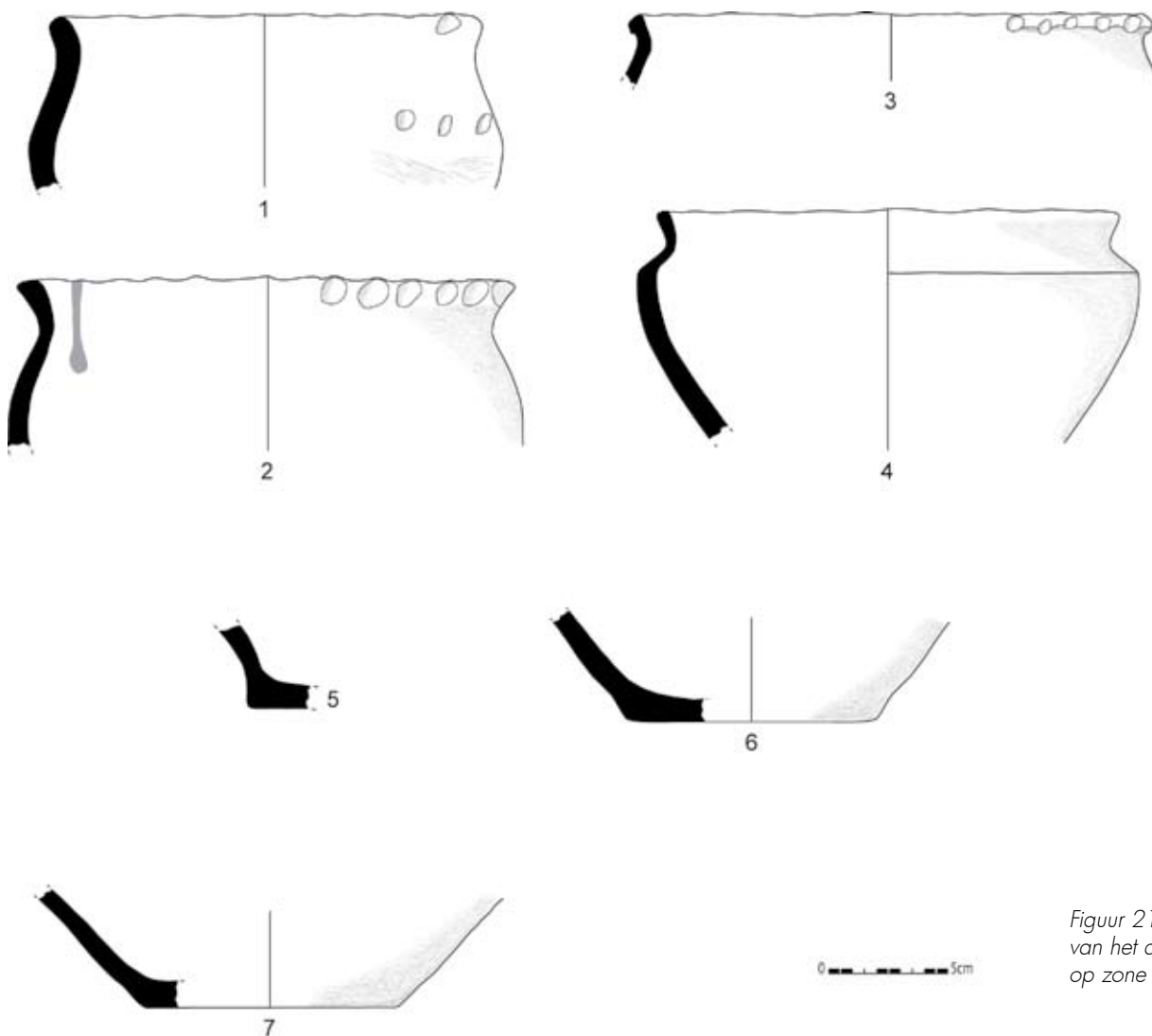

Figuur 19: Dwarsdoorsnede op nokpaal III.8

Zone III heeft vrij onverwacht toch een belangrijke vondst van een Romeinse constructie met dragende palen in kruisverband uit de 1ste eeuw n.Chr. opgeleverd. Het gebouw is vermoedelijk 11 tot 12m lang en meet 6m breed. De kleinere paalsporen behoren wellicht tot het erf van dit gebouw. Romeinse vondsten zijn zeker niet verwonderlijk in de regio, temeer de gekende *vicus* van Merendree (DE CLERCQ 1995) op ongeveer 1 tot 1,5km afstand ligt. Het is wel de eerste vondst van een Romeinse plattegrond in Hansbeke.

Figuur 20: Gedeeltelijke dwarsdoorsnede op wandpaal III.9

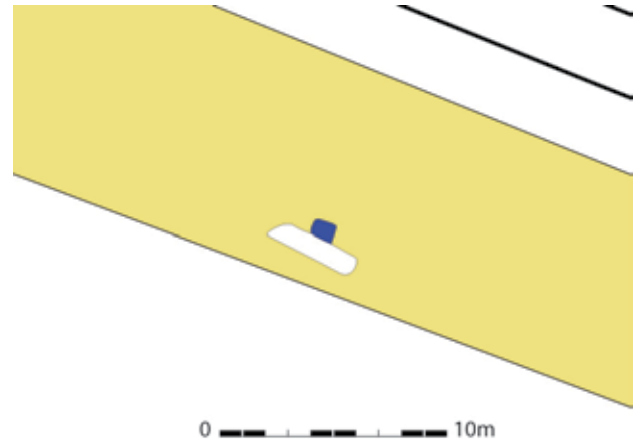

Figuur 21: Selectie van het aardewerk op zone III (schaal 1:3)

V.5. ZONE IV

Zone IV (fig. 22) bevindt zich langs het noordelijke deel van de Voordestraat, ongeveer in het midden tot de hoek. Hier werd slechts één spoor opgemerkt tijdens de prospectie. Het betreft een rechthoekig, erg houtskoolrijk spoor (IV.1, fig. 23, 25) dat deels oversneden wordt door een recente verstoring. Het spoor meet 1m bij minstens 80cm, maar vermoedelijk wordt die niet veel breder dan 90cm gezien de start van een afgeronde hoek net voor de oversnijding.

De bodem is vlak en situeert zich op maximaal 4cm onder het opgravingsvlak (fig. 24, 25). De vulling is erg houtskoolrijk maar bevatte geen vondsten. Vermoedelijk kan dit spoor als brandrestengraf geïnterpreteerd worden. Dergelijke sporen komen veelvuldig voor in de regio zowel in grafvelden als verspreid in het landschap en zijn Romeins van datering (DE CLERCQ 2000). Vermoedelijk is spoor IV.1 dan ook te interpreteren als Romeins veldgraf.

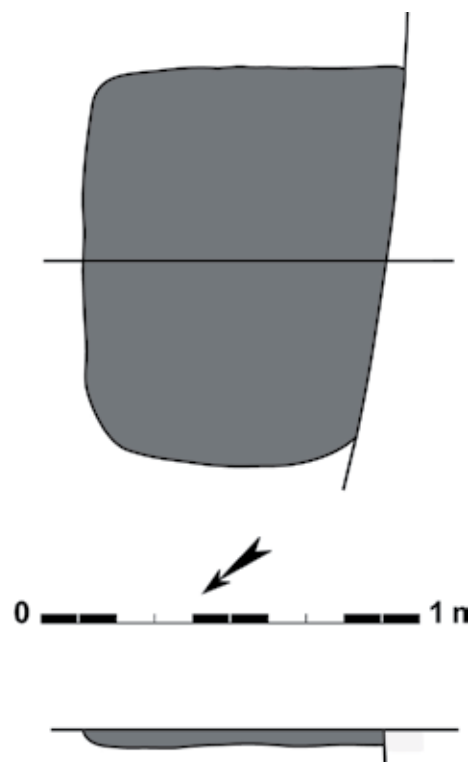
Figuur 22: Detailgrondplan van zone IV

Figuur 23: Zicht op spoor IV.1 in grondvlak

Figuur 24: Dwarsdoorsnede op het ondiep bewaarde brandrestengraf

Figuur 25: Grondplan en coupe van spoor IV.1 (schaal 1:100)

V.6. ZONE V

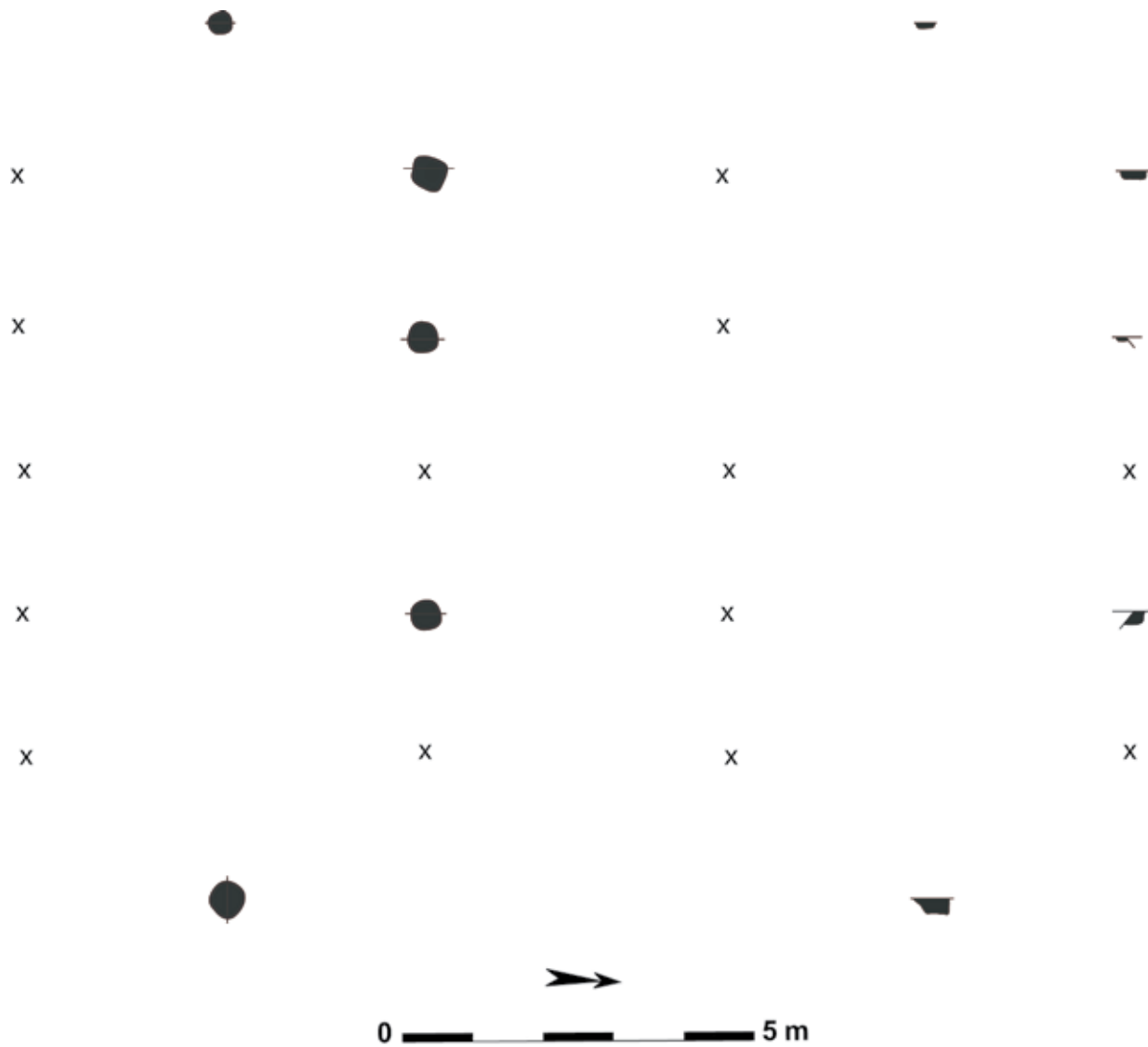
Zone V (fig. 26) bevindt zich het meest westelijk op het tracé, ten noorden van de dorpskern van Hansbeke. Het betreft een ongeveer 140m lang deel van het traject waarop verschillende sporen werden aangetroffen en die net als zone III werd onderzocht eind februari, waardoor eveneens wateroverlast ontstaan was. Er werden heel wat postmiddeleeuwse tot subrecente grachttracés aangetroffen die het beeld grondig verstoren.

Zo ook voor de oudste sporen op het traject, die zich ongeveer in het midden situeren. Onder een gracht (V.14) die ten vroegste dateert vanaf de 17de eeuw bevinden zich paalsporen V.16 en V.17 die op één lijn liggen met paal V.18. Bovendien werd dicht tegen de sleufwand een bijkomende paal (V.15) opgemerkt. Er werd vermoed dat hier mogelijk een (zwaar verstoord) gebouw aanwezig zou zijn met licht uitstaande nokstaanders, vandaar dat de sleufwand plaatselijk werd uitgebreid en dat er effectief nog een paal (V.20) werd aangetroffen waar die ongeveer verwacht werd. De vermoedelijke plattegrond (fig. 27) is vrij zwaar verstoord, met niet alleen twee ontbrekende wandpalen maar ook een volledig buiten de sleufwand liggende lange wand. De structuur meet 12,5 bij vermoedelijk 6m en vertoont een O-W-oriëntatie. Op het eerste zicht lijkt het om een éénschepige structuur te gaan, maar mogelijk ontbreekt ook nog een middennokstaander. Waar deze zou kunnen verwacht worden loopt net een jonger grachttracé. De paalsporen zijn maximaal 15 tot 20cm diep bewaard onder het opgravingvlak. In de vulling van de sporen werden geen scherven aangetroffen. Toch kan er van uitgegaan worden dat de sporen ouder zijn dan de volmiddeleeuwse sporen (zie *infra*) vanwege het verschil in vulling, aflijning en uitloging (fig. 28). Typologisch hoort een dergelijk gebouw met licht uitstaande nokstaanders zonder problemen thuis in de Romeinse periode. Binnen het KLAD-gebied komen ze bijvoorbeeld voor te Knesselare – Kouter (De CLERCQ *et al.* 2008).

Vrij afgelegen gelegen van andere sporen aan het oostelijke uiteinde van dit deel van het traject bevindt zich het begin van een gracht (V.11, fig. 29) die echter verdwijnt onder een recentere brede gracht. Na het geleidelijk begin van de gracht verbreedt en verdiept ze erg snel. Deze gracht vertoont in doorsnede schuine, rechte wanden en een smalle basis. In de vulling werden 4 randen (62g) en 24 wandscherven (255g) in grijs aardewerk en een fragment van een maalsteen aangetroffen. De randjes behoren tot drie verschillende kogelpotten (fig. 33.1-3) en geven de context een vermoedelijke datering van de tweede helft van de 11de eeuw tot de 12de eeuw.

Figuur 26: Grondplan van zone V

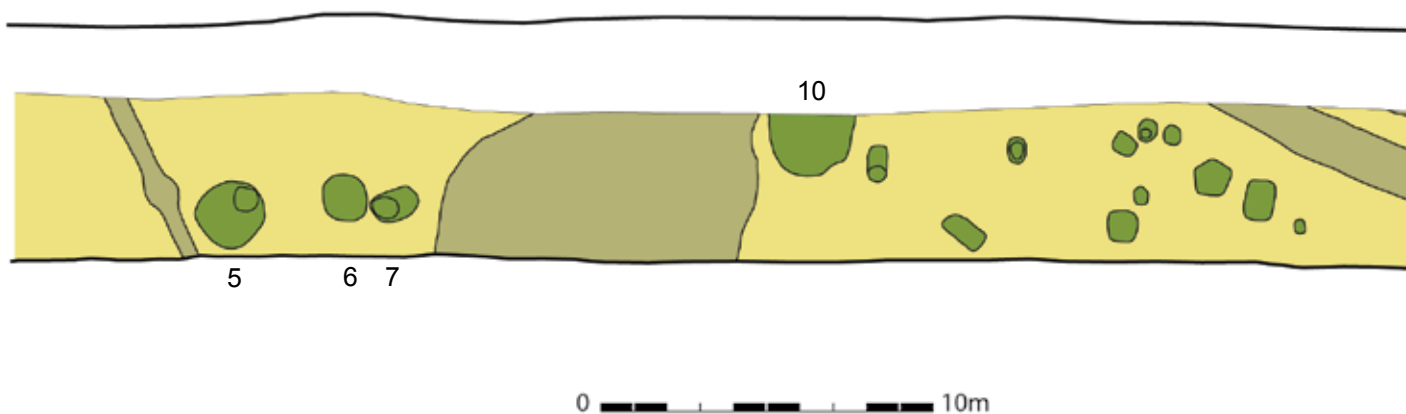
Figuur 27: Het deels gedocumenteerde gebouw met licht uitstaande nokstaanders op zone V (schaal 1:100)

Figuur 29: Doorsnede op gracht V.11

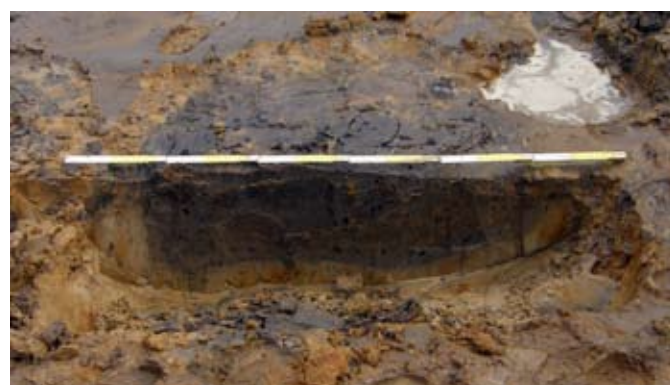
Figuur 28: Doorsnede op paal V.15

Figuur 30: Detailgrondplan van de cluster met vermoedelijk volmiddeleeuwse sporen (groen) en recentere grachten (beige)

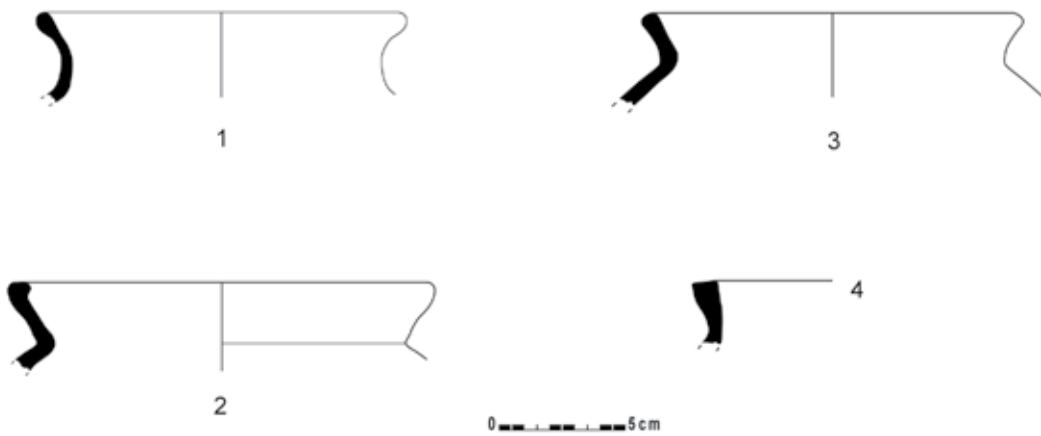
Figuur 32: Coupe op zwaar paalspoor V.25

Figuur 31: Dwarsdoorsnede op kuil V.10

Verder richting westelijk uiteinde van zone V bevindt zich een langgerekte zone met verschillende gelijkaardige sporen, zowel grote als kleine, die wel erg verstoord is (fig. 30). Over een lengte van ongeveer 35m bevinden zich 15 sporen die op basis van vulling en aflijning vermoedelijk tot dezelfde occupatiefase behoren. De zone wordt echter wel doorsneden door een aantal recentere grachttracés. In één van deze sporen werd eveneens een afslag uit de steentijd aangetroffen.

In het westelijke deel bevinden zich drie grote paalsporen (V.5, V.6 en V.7) die van de rest van de sporen worden gescheiden door (op basis van pijpvaardewerk) een minstens 17de-eeuwse gracht (V.8). Spoor V.5 is in het grondvlak vrij groot met een maximale diameter van bijna 2m. Maar vrij snel verkleint het tot een diepere kern met diameter 40cm. De bodem bevindt zich op 30cm. In de vulling werden 1 rand (4g, fig. 33.4), 1 bodem (0,5g) en 11 wandscherven (139g) in grijs gedraaid aardewerk aangetroffen. De datering situeert zich wellicht in de 12de eeuw. Sporen V.6 en V.7 lijken goed op elkaar. Beide meten circa 1,3m in het grondvlak en zijn nog 60cm diep. In de vulling van V.6 werden 4 wandscherven (36g) in volmiddeleeuws grijs aardewerk aangetroffen, in V.7 1 dergelijke wandscherf (0,5g).

Net ten westen van brede gracht V.8 bevindt zich een groot ondiep spoor (V.10) die er deels door oversneden wordt. Een interpretatie is vrij moeilijk, maar in de kuil werden 1 grijze wandscherf (6g) en 1 import wandscherf (6g) die mogelijk een badofscherv is, opgemerkt. Deze laatste zou eerder een datering laten veronderstellen in de 9de eeuw, maar op zich lijkt de vulling van dit spoor erg goed op deze van spoor V.5.

Figuur 33: Selectie van het volmiddeleeuwse aardewerk (schaal 1:3)

Verder bevinden zich nog drie paalsporen (V.21, V.22, V.23) die wat meer verspreid liggen en dieptes halen van maximaal 10cm. Direct ten oosten daarvan situeert zich een dichte cluster van een aantal kleine (V.24, V.26, V.27, V.28, V.31) en grote paalsporen (V.25, V.29, V.30) die alle erg gelijkaardige vullingen vertonen. In doorsnede vertonen de grote palen een vrij gelijkaardig profiel en een diepte van telkens ongeveer 20cm. Deze zone werd echter ook verstoord door gracht V.14, waardoor het onmogelijk is enige configuratie te ontwaren.

Alhoewel duidelijk een volmiddeleeuwse cluster van zware en lichtere paalsporen (en grote, ondiepe kuil) is aangetroffen, was het onmogelijk hierin een constructie te herkennen. Toch komen de sporen in een behoorlijk hoge densiteit voor en doet dit vermoeden dat een nabijgelegen nederzetting werd aangesneden. De specifieke landschappelijke ligging – net naast een zandige en drogere opduiking – doet vermoeden dat die zich net ten zuiden van het traject moet doorzetten.

VI. Chronologisch overzicht

De archeologische opvolging van het Aquafinracé leverde verschillende sporen uit diverse periodes op. De oudste en zeer interessante vondst is een kuil met daarin een bijna volledige bekerpot uit het finaal-neolithicum (2500 tot 2000 v.Chr.) op zone I. Of deze kuil bij een nederzetting hoort of een geïsoleerd gelegen graf is, blijkt niet duidelijk door de beperkte breedte van het afgegraven tracé.

Minder oud zijn de sporen uit de Romeinse periode, maar deze zijn wel het meest talrijk aanwezig op het traject. Op zone IV bevindt zich een ondiep bewaard brandrestengraf dat wellicht Romeins is en als veldgraf te interpreteren valt. Op Zone III werd een groot deel van een 1ste-eeuwse gebouwplattegrond gedocumenteerd. Dit gebouw meet vermoedelijk 11 tot 12m bij 6m en heeft een ONO-WZW oriëntering en bestaat uit een kruisvormig verband van zware, dragende paalsporen. Op zone V werd vermoedelijk eveneens een Romeins gebouw aangetroffen, maar wel van een ander type. Dit gebouw heeft licht uitstaande nokpalen, meet 12,5 bij 6m en heeft een O-W oriëntatie.

De volmiddeleeuwse periode is goed vertegenwoordigd op zone V waar diverse grote en kleine paalsporen of kuilen zijn aangetroffen die mogelijk behoren tot een grotere nederzetting of erf dat in de directe omgeving moet aanwezig zijn. Op basis van het aanwezige aardewerk valt deze waarschijnlijk te dateren in de tweede helft van de 11de tot 12de eeuw. Op zone II werd een geïsoleerde kuil met daarin een groot deel van een grote voorraadpot uit de 14de eeuw aangetroffen. Recentere brede grachten ontbreken evenmin aan het spectrum, maar deze werden niet nader onderzocht.

Ondanks de moeizame omstandigheden zijn toch heel wat nieuwe sites aan het licht gekomen en biedt deze circa 4km lange werkkoffer een uniek inzicht in de occupatiegeschiedenis van het landschap te Hansbeke.

VII. Conclusie

Begin januari 2009 werd gestart met de archeologische werfopvolging van de graafwerkzaamheden in kader van de collectoraanleg van Aquafin te Hansbeke. Dit 4km lang tracé werd onder moeizame omstandigheden geprospecteerd en er werden 5 zones weerhouden voor verder onderzoek. Deze opgraving ging door in de tweede helft van februari en werd uitgewerkt vlak daarna.

De resultaten zijn (net als de beide opgevolgde tracés te Knesselare in 2005/2006) erg interessant. Het oudste spoor is de finaalneolithische kuil aangetroffen op zone I. De Romeinse periode blijkt het best vertegenwoordigd, wat niet hoeft te verwonderen gezien de nabije aanwezigheid van de vicus van Merendree. Er werden resten van vermoedelijk twee landelijke gebouwen in houtbouw (één op zone III, één op zone V) aangetroffen en een geïsoleerd brandrestengraf op zone IV. Tijdens de volle middeleeuwen situeert zich een erf of grotere nederzetting op zone V, die beperkt werd aangesneden door het traject. Op zone II werd een geïsoleerde 14de-eeuwse kuil onderzocht. Daarnaast werden nog talrijke andere recentere vondsten opgemerkt.

Het werkelijke belang van deze succesvolle campagne ligt niet louter in de documentering van de aangetroffen sporen, maar eerder in het detecteren van nieuwe, ongekende sites. Zo zijn met deze archeologische opvolging opnieuw vijf archeologische sites herkend en kunnen deze worden meegenomen voor beheer- en beleiddoeleinden.

Bibliografie

DE CLERCQ W., 2000. Een blik op een decennium archeologisch onderzoek op Gallo-Romeinse vindplaatsen in Oost-Vlaanderen. *VOBOV-Info* 52: 35-47.

DE CLERCQ W., 1995. *De Gallo-Romeinse aanwezigheid in Merendree (Nevele, O.Vl.). Een archeologische survey*. Gent (= Onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent)

DE CLERCQ W., HOORNE J. & VANHEE D., 2008. *Een inheems-Romeinse nederzetting en versterking. Preventief archeologisch onderzoek te Knesselare – Kouter (2005-2006)*. Poeke (= KLAD-Rapport 8)

DE GROOTE K., 2008. *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de - 16de eeuw). Deel 1*. Brussel (= Relicta Monografieën 1)

HOORNE J., 2009. *Archeologische opvolging Aquafinracé Knesselare fase 2. 7 tot 18 augustus 2006*. Poeke (= KLAD-Rapport 12)

HOORNE J., BARTHOLOMIEUX B., DE MULDER G., DE CLERCQ W., RYSSAERT C., BERKERS M., DE DONCKER G., ISERBYT N. & KLINKENBORG S., 2008b. Voorlopige resultaten van het preventief archeologisch onderzoek te Sint-Denijs-Westrem – Flanders Expo (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen): drie Gallo-Romeinse erven. *Romeinendag. Brussel 19-04-2008*: 67-72.

HOORNE J., SERGANT J., BARTHOLOMIEUX B., BOUDIN M., DE MULDER G. & VAN STRYDONCK M., 2008a. Een klokbekergraf te Sint-Denijs-Westrem – Flanders Expo (Gent, provincie Oost-Vlaanderen). *Notae Praehistoricae* 28: 99-108.

HOORNE J., VANHEE D., EGGERMONT N. & DECORTE J., 2006a. *Archeologische opvolging Aquafinracé Aalter-Brug – Knesselare fase 1A, 3 november – 2 december 2005*. Poeke (= KLAD-Rapport 1)

SCHYNKEL E. & URMEL L., 2009. *Archeologisch onderzoek Evergem – Molenhoek. 1 oktober tot 23 december 2008*. Poeke (= KLAD-Rapport 11)

